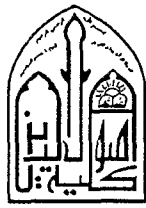

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٥١٤٠٧

دانشکده اصول الدین
USUL AL DEEN COLLEGE

دانشکده اصول الدین

قم

گروه علوم قرآن و حدیث

پایان نامه کارشناسی ارشد

موضوع:

چشم اندازی به سنن الهی در قصص قرآن

استاد راهنما

۱۳۸۲ / ۱۰ / ۳۰

آقای دکتر محمد علی مهدوی راد

استاد مشاور

مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران
تهیه مدارک

آقای دکتر احمد عابدی

نگارش

رضا سعادت نیا

نیمسال: دوم ۵۸۴۵۷
سال تحصیلی: ۸۱-۱۳۸۰

USUL AL-DEEN COLLEGE

« QUM »

**DEPARTMENT OF
THE QURANIC SCIENCES AND HADITH**

M.S

RESEARCH TITLE

Overview in divine traditions in the stories of Quran

SUPERVISOR

H.Dr.M.Mahdavirad

ADVISOR

H.Dr.A.Abadi

PREPARED BY

Reza saadat Nia

سپاسگزاری

با سپاس بیکران به درگاه خداوند متّان و نثار بهترین دوردها
بر پیامبر عظیم الشان اسلام (ص) و اهل بیت عصمت و طهارت (ع)
برخود لازم می‌دانم از اساتید بزرگوار و گرانقدری که مرا در تدوین
این رساله با راهنمائیهای ارزشمندشان یاری نموده‌اند به ویژه
استاد محترم راهنما «حجة السلام و المسلمین دکتر محمدعلی مهدوی
راد» و استاد محترم مشاور «حجة الاسلام و المسلمین دکتر احمد
عابدی» تشکر و قدردانی نمایم.

تقدیم به:

قطب دایرهٔ امکان و عدالت گستر جهان مجة ابن المسن
العسکری صلوات الله علیه و نیز فاطمان قله‌های عشق و شهود،
آنان که شجاعت را شرمگین و اخلاص را سرافکنده کردند و
گذشت و مردانگی را آبرویی دوباره بخشیدند و ذلت را به تیغ
عزت سربریدند و هیچگاه دین به دنیا نفرافتند و غریبانه و
مظلومانه در مسلخ عشق در فون خود غلتیدند و سرفوشانه به
لقای معشوق شتافتند.

بسم الله الرحمن الرحيم

چکیده:

در این پژوهش بررسی و شناخت بعضی از سنت‌های الهی، یعنی قوانین و نظاماتی که بر کل عالم وجود به صورت عموم و بر زندگی فردی و اجتماعی به خصوص، حاکم است، مورد پژوهش و کنکاش قرار گرفته و سپس نمونه‌هایی عینی از اجرای این سنت‌های لایتغیر، بر اشخاص و اقوام گذشته تاریخ از قصص قرآن استخراج و ارائه گردیده است.

این پایان نامه شامل یک مقدمه و دو بخش می‌باشد که در بخش اول چند فصل با

عناوین زیر ارائه گردیده:

۱- واژه سنت از دیدگاه لغت شناسان ۲- از دیدگاه مفسران و محققان ۳- ضرورت شناخت

سنت‌های الهی ۴- سنت‌های اجتماعی و تاریخی

- و در بخش دوم در سه فصل چند داستان از قرآن کریم مورد تحلیل قرار گرفته است.

کلید واژه‌ها:

سنت - قانون - جامعه - تمدن - ارتقاء - انحطاط - هلاکت - نعمت - عذاب.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
واژه سنت در فرهنگهای لغت.....	۷
۱- کتاب العین:.....	۷
۲- مقائیس اللغة:.....	۷
۳- الصحاح:.....	۸
۴- اساس البلاغه:.....	۸
۵- مفردات:.....	۸
۶- لسان العرب:.....	۹
۷- قاموس قرآن:.....	۱۰
۸- التحقیق:.....	۱۰
۱- تغییر معنای نسبی در اثر تغییر میدان معناشناختی:.....	۱۲
۲- تغییر معنای نسبی در اثر تغییر دستگاه معناشناختی:.....	۱۲
سنت از دیدگاه مفسران و محققان علوم اسلامی:.....	۱۵
۱- تفسیر طبری:.....	۱۵
۲- تفسیر تبیان:.....	۱۵
۳- تفسیر کبیر:.....	۱۵

عنوان	صفحه
۴- تفسیر مجمع البیان:	۱۶
۵- المیزان:	۱۶
۶- تفسیر پرتویی از قرآن:	۱۷
۷- تفسیر المنار:	۱۷
۷- گفتار شهید مطهری:	۱۸
نتیجه:	۱۸
۱- سنت اجباری:	۱۹
۲- سنت اختیاری:	۱۹
«کل هستی ملک و ملک خداست»:	۲۳
مثل انسان در جهان هستی:	۲۴
معیار نزول نعمت بر جوامع و انسانها:	۲۵
رابطه ایمان، عمل و گشایش و برکات:	۲۶
تمثیلی زیبا از علامه طباطبائی در رابطه با کل اجزاء عالم:	۲۶
امتها نیز محکوم این قانوناند:	۲۷
بازتاب عمل و آیاتی از قرآن:	۲۸
اساسی ترین علت در همراهی و هماهنگی جهان و طبیعت با انسانها و:	۲۹
جوامع حق گرا و صالح:	۲۹

عنوان	صفحه
مبدأ فاعلی هر حادثه در جهان و سیره او:	۳۱
مهمترین هدف قرآن کریم از بیان سرگذشت و اخبار گذشتگان:	۳۲
حق مداری نظم بنیادین جهان:	۳۲
یکی از ویژگیهای بسیار مهم سنن الهی:	۳۴
دعوت قرآن به شناخت شایسته و بایسته سنتهای الهی:	۳۶
مثالی زیبا از شهید صدر:	۳۷
یکی از علل اساسی ضعف و انحطاط مسلمین:	۳۸
جهل نسبت به قوانین الهی در اجتماعات، در قالب مثال:	۳۸
علاج انحطاط و عقب ماندگی از دیدگاه سیدجمال اسدآبادی:	۳۹
پافشاری قرآن بر قانونمند بودن جامعه و تاریخ:	۴۰
نگرش بر جامعه از چهار زاویه:	۴۰
توجه به یک اصل ضروری:	۴۱
آئین اسلام بر پایه تکوین و واقعیت آفرینش:	۴۱
نظام علی و معلولی منحصر در ابعاد مادی نیست:	۴۲
عوامل معنوی اتفاقات نامربوط و بی حساب نیست:	۴۴
تصور و شناخت غلط از سنتهای الهی:	۴۴
آیاتی از قرآن مبنی بر ضرورت و لزوم سیر و تحقیق در تاریخ گذشتگان:	۴۷

عنوان	صفحه
سنن اجتماعی برای اولین بار در قرآن:.....	۴۸
قرآن مبدع اولیه علم جامعه‌شناسی:.....	۵۰
دیدگاه علامه طباطبائی در این رابطه:.....	۵۱
سوالهای در رابطه با قانونمندی تاریخ:.....	۵۲
چگونگی قوانین تاریخ بعنوان یک بحث علمی در قرآن:.....	۵۲
گفتاری از علامه طباطبائی در تأیید وجود ستهای الهی در جوامع:.....	۵۵
گمانی از سنخ افکار دوره جاهلیت نسبت به خدا:.....	۵۶
تعریف جامعه:.....	۶۰
آیه ۱۳۷ سوره مبارکه آل عمران مؤید سنن اجتماعی:.....	۶۰
دو آیه از قرآن که در آنها «اجل» به امت نسبت داده شده:.....	۶۱
تعریف ستهای اجتماعی از استاد مطهری:.....	۶۲
قوانین حاکم بر جامعه و تاریخ در قالب قضایای شرطی:.....	۶۳
قرآن برای جامعه حقیقت، و شخصیت قائل است:.....	۶۴
کارنامه جمعی بعنوان امت:.....	۶۵
مثالی زیبا از پیامبر اسلام (ص):.....	۶۶
آیا اصالت از آن «فرد» است یا «اجتماع»:.....	۶۶
دو نظریه رویاروی در غرب:.....	۶۷

عنوان	صفحه
چهار نظریه مطرح در این رابطه:	۶۸
تایید قرآن بر نظریه سوم:	۶۹
احساس و درک ویژه برای هر امتی در آیه ۱۰۸ سوره مبارکه انعام:	۶۹
خود فردی و خود اجتماعی:	۷۱
نتیجه:	۷۲
دو سوال مهم:	۷۳
آیا حدود و قلمرو سنت‌های تاریخ تا کجا است؟	۷۳
امتیازی ویژه برای سنت‌های تاریخ:	۷۵
بعد سوم برای ورود به منطقه سنن تاریخی:	۷۶
چند نمونه از کارهایی که دارای موج اجتماعی است:	۷۷
قانونمندی حرکت جوامع و تاریخ به اشکال مختلف در قرآن:	۷۸
اولین صورت در شکل قضیه شرطیه:	۷۹
نقش مؤثر قوانین شرطی در انسان سازی:	۸۰
سه آیه از قرآن در قالب شرط و جزا:	۸۱
آیه اول:	۸۱
آیه دوم:	۸۲
آیه سوم:	۸۳

عنوان	صفحه
صورت دوم از سنتهای تاریخی:	۸۴
توهم جبر تاریخ:	۸۵
صورت سوم از سنن تاریخ:	۸۷
تقسیم گرایش‌ها به دو قسمت:	۸۸
مهمترین مصداق برای این نوع از سنت‌های تاریخی:	۸۹
دین فطرت الهی است:	۸۹
مقابله با این صورت برای کوتاه مدت ممکن است:	۹۰
کیفری که از خود سنت‌های تاریخ بیرون می‌آید:	۹۱
مثالی روشن در مقابله و مبارزه با دین:	۹۲
پیش‌بینی‌های شگفت‌انگیز امیر مؤمنان (ع):	۹۲
قانونمندی تاریخ و اعتبار آن در بیانات امیر مؤمنان (ع):	۹۲
قسمتی از خطبه ۱۵۷:	۹۳
قسمتی از خطبه ۱۶۱:	۹۴
قسمتی از خطبه ۹۹:	۹۴
قسمتی از نامه ۳۱:	۹۵
اعتبار و اصالت تاریخ نقلی:	۹۵

عنوان	صفحه
ارزش و اعتبار تاریخ نقلی از دیدگاه قرآن و روایات:	۹۶
آیه ۱۷۶ سوره مبارکه اعراف:	۹۶
آخرین آیه سوره مبارکه یوسف:	۹۷
آیه ۱۲۰ سوره مبارکه هود:	۹۷
تشویق و ترغیب قرآن به مطالعه و تعمق در سرنوشت گذشتگان:	۹۷
مسلمانان این دستور مهم قرآن را نادیده گرفتند:	۹۸
ویژگیهای سنن الهی:	۹۹
۱- ربانی بودن سنتها:	۹۹
۲- جهانشمولی، استمرار و تغییر ناپذیری سنن:	۱۰۰
نتیجه: آنکه پدیده‌های جهان و تاریخ محکوم یک سلسله قوانین ثابت و لا یتغیر الهی است	
و	۱۰۱
چرا تغییر قانون و سنت خدا غیر ممکن است؟	۱۰۱
معجزات و اعمال خارق العاده نقض قانون و سنت خدا نیست:	۱۰۳
نتیجه:	۱۰۴
عدم تنافی اختیار و آزادی انسان با سنتها:	۱۰۵
انسان خود مهمترین و اصلی‌ترین عامل سازنده تاریخ و سرنوشت:	۱۰۵
نمونه آیاتی که معرف سنتهای تاریخی و در عین حال آزادی انسان است:	۱۰۷

- آیه ۵۳ سوره مبارکه انفال: ۱۰۸
- نقش محوری اراده انسان در سرنوشت خویش در آیات ۴ تا ۸ اسراء: ۱۰۸
- تطبیق پاره‌ای از سنن الهی بر قصص قرآن: ۱۱۴
- نتیجه‌ای که از بخش گذشته گرفتیم: ۱۱۵
- هر گونه بهره‌مندی یا ناکامی معلول چگونگی ارتباط با خداست: ۱۱۵
- هماهنگی با مجموعه عظیم هستی در پرتو شناخت و ایمان: ۱۱۶
- تحلیل جامعه و عناصر آن از دیدگاه شهید صدر: ۱۱۶
- سه عنصر اصلی در بنیاد جامعه: ۱۱۷
- اشتراک همه جوامع در عنصر اول و دوم: ۱۱۷
- اختلاف جوامع در عنصر سوم: ۱۱۸
- اطراف چهار گانه در روابط اجتماعی: ۱۱۸
- استخلاف و چهار عنصر برای آن: ۱۱۹
- نوع ارتباط انسان با طبیعت و دیگر انسانها: ۱۱۹
- اگر ارتباط و پیوند تنها سه طرفی باشد: ۱۲۰
- افزودن طرف چهارم تنها افزایش عددی نیست: ۱۲۰
- علت اساسی ترس دانشمندان از مقام پروردگار: ۱۲۲
- اگر جامعه‌ای با بُعد چهارم یعنی خدا قطع رابطه نماید: ۱۲۲

صفحه	عنوان
۱۲۳	سه داستان در تطبیق این سنت الهی: .....
۱۲۴	از ویژگیهای این سه داستان: .....
۱۲۴	داستان دانشمند بنی اسرائیلی: .....
۱۲۵	معنای دو کلمه آیات و انسلاخ در کلام علامه طباطبائی: .....
۱۲۶	تفسیر آیه: .....
۱۲۷	نتیجه: .....
۱۲۸	داستان قوم سبا: .....
۱۲۹	ویژگیهای قوم سبا: .....
۱۲۹	سد مأرب: .....
۱۳۱	نقطه اصلی در طرح داستان قوم سبا: .....
۱۳۲	تحقق سنن الهی درباره قوم سبا: .....
۱۳۳	علت مجازات قوم سبا: .....
۱۳۳	وفور نعمت و تقاضاهای جنون آمیز: .....
۱۳۴	دیدگاه المیزان در رابطه با خواسته آنها از پروردگار: .....
۱۳۵	دیدگاه تفسیر مخزن العرفان .....
۱۳۵	دیدگاه تفسیر نمونه: .....
۱۳۶	غباری که حتی شبیحی از آن نماند: .....